

ЛАРИСА ДМИТРІВНА БЕРЕЗІВСЬКА. СЛУЖІННЯ ІСТИНІ Й ІСТОРІЇ¹

Лариса Дмитрівна Березівська – історикиня, педагогиня, бібліотекознавиця, фахівчиня з теорії та історії освіти, докторка педагогічних наук (2009), професорка (2011), дійсна членкиня (академік) НАПН України (2025), заслужена діячка науки і техніки України (2015), директорка Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України.

Лариса Дмитрівна народилася 21 вересня 1965 р. у м. Переяслав-Хмельницькому (нині – м. Переяслав) Київської області. Після закінчення із золотою медаллю середньої школи № 2 вступила на історичний факультет знаного в Україні та за її межами закладу вищої освіти – Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (нині – Київський національний університет імені Тараса Шевченка). У студентські роки її полонила історія України, вже тоді вона реалізовувала своє захоплення в перших наукових розвідках, багато працювала в бібліотеках та архівних установах, що й визначило її становлення як науковця.

Успішно завершивши навчання в університеті й здобувши спеціальність історика, викладача історії та суспільствознавства, Лариса Дмитрівна присвятила себе педагогіці. Упродовж 1987–1995 рр. викладала історію в Петропавлівсько-Борщагівській середній школі Києво-Святошинського району Київської області. Водночас наука так само вабила її. У 1995 р. вона розпочала роботу в Інституті педагогіки АПН України на посаді наукового співробітника лабораторії впровадження педагогічних інновацій. Через рік вступила до аспірантури. Завдяки наполегливій та інтенсивній праці, дослідницьким здібностям Л. Д. Березівська в 1998 р. достроково завершила навчання в аспірантурі й захистила кандидатську дисертацію на тему «Проблеми освіти та виховання в діяльності київських просвітницьких товариств (друга половина XIX – початок XX ст.)» за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки (науковий керівник – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник М. Я. Антонєць). За матеріалами дисертації вийшла монографія «Освітньо-виховна діяльність київських просвітницьких товариств (друга половина XIX – поч. XX ст.)» (1999), яка стала підґрунтям для науковців

¹ Гавриленко Т. Л., Страйгородська Л. І. «Лариса Дмитрівна Березівська: біографічний нарис» (2020) доповнено (Т. Г., Л. П.): Гавриленко Т., Страйгородська Л. Лариса Дмитрівна Березівська: біографічний нарис. *Лариса Дмитрівна Березівська: історик, педагог, бібліотекознавець* : біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНІПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2020. С. 12–24. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723032/> (дата звернення: 15.06.2025).

у подальших дослідженнях із питань розвитку освіти та педагогічної думки в Україні другої половини XIX – початку XX ст.².

Маючи на меті глибоко вивчити історію української освіти, Л. Д. Березівська з 1998 р. до 2014 р. працювала в лабораторії історії педагогіки Інституту педагогіки НАПН України: науковим, старшим науковим співробітником (1998–2000), завідувачем (2000–2003), провідним (2004–2009) і головним науковим співробітником (2009–2014). Упродовж 2003–2004 рр. та 2011–2014 рр. була вченим секретарем Інституту педагогіки НАПН України. Із 2001 р. за сумісництвом викладає різні курси («Історія України», «Українознавство», «Історія освіти та педагогічної думки України», «Історія освітньо-виховних систем» та ін.) у закладах вищої освіти України. Як бачимо, діяльність Лариси Дмитрівни є багатоаспектною: учитель, науковець, викладач, керівник.

Важливою подією стало започаткування в 2001 р. за ініціативи завідувача лабораторії теорії та історії педагогіки Л. Д. Березівської й підтримки Відділення теорії та історії педагогіки АПН України (нині – Відділення філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки НАПН України) щорічних всеукраїнських історико-педагогічних заходів. Учасники Першого Всеукраїнського науково-практичного семінару «Історія педагогіки у структурі професійної підготовки вчителя» (11–12 грудня 2001 р., м. Київ) схвалили рішення про створення Товариства істориків педагогіки. Відтоді історико-педагогічні конференції, які гуртують істориків освіти довкола актуальних наукових проблем, – добра традиція.

Відповідно до наукової тематики лабораторії історії педагогіки спільно з такими дослідниками, як М. Я. Антоненць, Н. Б. Антоненць, Л. С. Бондар, Н. М. Гупан, Н. П. Дічек, Н. П. Калениченко, Т. О. Самоплавська, О. В. Сухомлинська, С. М. Шевченко, М. Д. Ярмаченко та ін., Лариса Дмитрівна виконувала наукові дослідження Інституту педагогіки НАПН України, зокрема: «Українська педагогіка в персоналіях» (1998–2000); «Розвиток ідей про національну освіту та виховання в творчій спадщині українських педагогів (X–XX ст.)» (2001–2003); «Педагогічні основи реформування шкільної освіти в Україні (середина XIX – перша половина XX ст.)» (2004–2006); «Розвиток новаторських навчально-виховних закладів України у XX ст.» (2007–2009); «Диференційований підхід до організації педагогічного процесу в історії української школи (кінець XIX – перша третина XX ст.)» (2010–2012); «Організація навчального процесу в історії вітчизняної школи: від уніфікації до диференціації (40–80-ті рр. XX ст.)» (2013–2015).

² Березівська Л. Д. Освітньо-виховна діяльність київських просвітницьких товариств (друга половина XIX – поч. XX ст.). Київ : Молодь. 1999. 191 с.

У цей період науковиця зосередилася на дослідженні розвитку громадсько-педагогічного руху в Україні в XIX–XX ст.; внеску педагогів, громадсько-освітніх діячів у поступ українського шкільництва; діяльності новаторських закладів освіти в Україні; диференційованому підході до організації педагогічного процесу в історії української школи.

Водночас Л. Д. Березівська започаткувала новий перспективний напрям історико-педагогічних досліджень – вивчення історії освітніх реформ і контрреформ в Україні. Цій проблемі присвячено її докторську дисертацію «Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті»³, яку Лариса Дмитрівна блискуче захистила 2009 р. у спеціалізованій вченій раді Інституту педагогіки НАПН України під науковим консультуванням академіка О. В. Сухомлинської. Методологія вивчення історії реформування освітньої галузі, яку розробила Л. Д. Березівська, надала змогу отримати цілісне теоретичне знання про трансформування шкільної освіти в Україні у XX ст. Нині її використовують для висвітлення освітніх реформ інших історичних періодів та добору теоретико-методологічного інструментарію історико-педагогічних досліджень певних процесів, феноменів і явищ. Вагомим внеском у розвиток педагогіки стало введення до наукового обігу численних маловідомих і невідомих архівних документів, історичних фактів⁴.

Предметом наукового дослідження вченої є також педагогічна біографіка. У працях Л. Д. Березівської розкрито внесок українських освітян, громадських діячів минулого в розвиток педагогічної науки, а саме: А. Д. Бондаря, Л. Д. Булаховського, П. К. Волинського, О. А. Захаренка, А. І. Зільберштейна, О. Р. Мазуркевича, В. І. Масальського, А. П. Медушевського, В. О. Онищука, В. І. Помагайби, С. Ф. Русової, О. Я. Савченко, Н. Ф. Скрипченко, В. О. Сухомлинського, І. Ф. Тесленка, І. Г. Ткаченка, Д. О. Тхоржевського, К. Д. Ушинського, І. Я. Франка, П. Р. Чамати, Я. Ф. Чепіги, Є. Х. Чикаленка та ін. На особливу увагу заслуговує вивчення біографії та науково-педагогічної спадщини українського педагога, психолога, громадського діяча, фундатора української національної школи Якова Феофановича Чепіги (Зеленкевича);

³ Березівська Л. Д. Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2009. 871 арк. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0509U000335> (дата звернення: 01.05.2025).

⁴ Березівська Л. Д. Реформи шкільної освіти в Україні у XX столітті: документи, матеріали і коментарі : хрестоматія : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / Ін-т педагогіки НАПН України. Луганськ : ЛНУ ім.Т.Шевченка, 2011. 383 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/9770/> (дата звернення: 01.05.2025).

упорядкування праць вченого та підготовка оригінального навчального посібника, у якому представлено його вибрані твори⁵.

Сьогодні науковий доробок Л. Д. Березівської становить понад 500 наукових праць, серед яких *12 монографій* – дві одноосібні: «Освітньо-виховна діяльність київських просвітницьких товариств (друга половина XIX – поч. XX ст.)» (1999)⁶, «Реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті» (2008)⁷ і десять у співавторстві: «Диференційований підхід в історії української школи (кінець XIX – перша третина XX ст.)» (2013)⁸, «Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія» (2013)⁹, «Педагогічно-просвітницька діяльність громадських організацій України (друга половина XIX – початок XX ст.)» (2015)¹⁰, «Василь Сухомлинський в діалозі з сучасністю» (2020)¹¹, «Trends and Prospects of the Education System and Educators' Professional Training Development» (2020)¹², «National Report on the State and Prospects of Education Development in Ukraine» (2021)¹³ та ін.; *11 навчальних посібників* для закладів вищої педагогічної освіти – три одноосібні: «Чепіга (Зеленкевич) Я. Ф.: вибрані педагогічні твори» (2006)¹⁴, «Реформи шкільної освіти в Україні у XX столітті:

⁵ Чепіга Я. Ф. Вибрані педагогічні твори : навч. посіб. / Ін-т педагогіки АПН України ; упоряд., наук. ред., авт. передм. і вступ. ст. Л. Д. Березівська. Харків : ОВС, 2006. 327 с. URL: https://dnb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/Chepiga_select.pdf (дата звернення: 01.05.2025).

⁶ Березівська Л. Д. Освітньо-виховна діяльність київських просвітницьких товариств (друга половина XIX – поч. XX ст.) : монографія. Київ : Молодь, 1999. 191 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731254/> (дата звернення: 01.05.2025).

⁷ Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті : монографія / Ін-т педагогіки АПН України. Київ : Богданова А. М., 2008. 405 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731185/> (дата звернення: 01.05.2025).

⁸ Диференційований підхід в історії української школи (кінець XIX – перша третина XX ст.) : монографія / НАПН України, Ін-т педагогіки. Київ : Пед. думка, 2013. 637 с. URL: <https://surl.li/wenjmg> (дата звернення: 01.05.2025).

⁹ Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія : монографія / НАПН України та ін. ; за ред. Василя Кременя та ін. Київ : Едельвейс, 2013. 459 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711911/> (дата звернення: 01.05.2025).

¹⁰ Педагогічно-просвітницька діяльність громадських організацій України (друга половина XIX – початок XX століття) : монографія. Умань : Жовтий О. О., 2015. 417 с.

¹¹ Василь Сухомлинський в діалозі з сучасністю : монографія / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Івано-Франківськ : Кушнір Г. М., 2020. 239 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/729917/> (дата звернення: 01.05.2025).

¹² Trends and Prospects of the Education System and Educators' Professional Training Development : collective monogr. / ed.: Mariia Oliinyk, Otilia Clipa, Małgorzata Stawiak-Ososińska. România : Lumen Publ. House, 2020. 535 p. DOI: <http://dx.doi.org/10.18662/978-1-910129-28-9>.

¹³ National Report on the State and Prospects of Education Development in Ukraine : a monograph / NAES of Ukraine ; ed. by Vasyl Kremen. Kyiv : KONVI PRINT, 2021. 383 p. DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-en>.

¹⁴ Чепіга Я. Ф. Вибрані педагогічні твори : навч. посіб. / Ін-т педагогіки АПН України ; упоряд., наук. ред., авт. передм. і вступ. ст. Л. Д. Березівська. Харків : ОВС, 2006.

документи, матеріали і коментарі» (2011, з грифом МОН України)¹⁵, «Педагогічний дискурс про реформування загальної середньої освіти в Україні (XX – початок XXI ст.)» (2024)¹⁶ і вісім у співавторстві: «Маловідомі першоджерела української педагогіки (середина XIX – поч. XX ст.)» (2003)¹⁷, «Українська педагогіка в персоналіях» (2005, з грифом МОН України)¹⁸, «Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (XX століття)» (2010, з грифом МОН України)¹⁹, «Нариси з історії розвитку диференційованого підходу до організації навчання в українській школі (кінець 30-х – 80-ті рр. XX ст.)» (2017)²⁰, «Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991–2017)» (2019)²¹, «Антологія текстів з реформування змісту загальної середньої освіти в Україні (1991–2017)» (2022)²² та ін.; «Енциклопедія освіти» (2008, 2021 у співавторстві)²³; *бібліографічні посібники*: «Спеціалізовані вчені ради як складник розвитку Інституту педагогіки НАПН України» (2016,

327 с. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/Chepiga_select.pdf (дата звернення: 01.05.2025).

¹⁵ Березівська Л. Д. Реформи шкільної освіти в Україні у XX столітті: документи, матеріали і коментарі : хрестоматія : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / Ін-т педагогіки НАПН України. Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2011. 383 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/9770/> (дата звернення: 01.05.2025).

¹⁶ Березівська Л. Педагогічний дискурс про реформування загальної середньої освіти в Україні (XX – початок XXI ст.) : хрестоматія / НАПН України, Від-ня філософії освіти, заг. та дошк. педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : Твори, 2024. 591 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741965/> (дата звернення: 01.05.2025).

¹⁷ Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.) : хрестоматія / наук. ред. О. В. Сухомлинська. Київ : Наук. світ, 2003. 418 с.

¹⁸ Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ : Либідь, 2005.

¹⁹ Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (XX століття) : навч.-метод. посіб. / АПН України, Ін-т педагогіки, Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2010. 443 с.

²⁰ Нариси з історії розвитку диференційованого підходу до організації навчання в українській школі (кінець 30-х – 80-ті рр. XX ст.) : посібник / НАПН України, Ін-т педагогіки. Київ : Пед. думка, 2017. 538 с. URL: <https://undip.org.ua/library/narvysy-z-istorii-rozvytku-dyferentsiyovanooho-pidkhodu-do-orhanizatsii-navchannia-v-ukrainskiy-shkoli-kinets-30-kh-80-ti-rr-khkh-st-posibnyk/> (дата звернення: 01.05.2025).

²¹ Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991–2017) : хрестоматія / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : Твори, 2019. 524 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716658/> (дата звернення: 01.05.2025).

²² Антологія текстів з реформування змісту загальної середньої освіти в Україні (1991–2017) : хрестоматія / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : Твори, 2022. 582 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731413/> (дата звернення: 01.05.2025).

²³ Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1038 с.

у співавторстві)²⁴, «Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження» (2018, у співавторстві)²⁵, «Реформування загальної середньої освіти в Україні у XX столітті крізь призму джерелознавства» (2019)²⁶, «Академік Ольга Василівна Сухомлинська» (2021, у співавторстві)²⁷, «Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії (2020–2022)» (2023, у співавторстві)²⁸ та ін.; *інформаційно-аналітичні довідники*: «Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (2016, у співавторстві)²⁹, «Національна академія педагогічних наук України – 25 років» (2017, у співавторстві)³⁰, «Національний освітньо-науковий глосарій» (2018, у співавторстві)³¹, «Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського: здобутки та перспективи (2015–2019)» (2019, у співавторстві)³², «Наукова і науково-організаційна діяльність Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського за 2020–

²⁴ Спеціалізовані вчені ради як складник розвитку Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (1994–2014) : наук.-допом. бібліогр. показч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : Корзун Д. Ю., 2016. 452 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/166135/> (дата звернення: 01.05.2025).

²⁵ Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження : біобібліогр. показч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : Твори, 2018. 395 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711113/> (дата звернення: 01.05.2025).

²⁶ Реформування загальної середньої освіти в Україні у XX столітті крізь призму джерелознавства : наук.-допом. бібліогр. показч. / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : Твори, 2019. 250 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716674/> (дата звернення: 01.05.2025).

²⁷ Академік Ольга Василівна Сухомлинська : біобібліогр. показч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : Твори, 2021. 211 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/726451/> (дата звернення: 01.05.2025).

²⁸ Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії (2020–2022) : наук.-допом. бібліогр. показч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, від. пед. джерелознавства та біографістики. Вінниця : Твори, 2023. 115 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735193/> (дата звернення: 01.05.2025).

²⁹ Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / НАПН України ; за заг. ред. В. Г. Кремена. Київ : Пед. думка, 2016. 444 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/166230/> (дата звернення: 01.05.2025).

³⁰ Національна академія педагогічних наук України – 25 років : інформ. довід. / НАПН України. Київ : Сам, 2017. 143 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1U4FWyXsXatx7EuuEvHw1JYkUvRKOWdG6/view> (дата звернення: 01.05.2025).

³¹ Національний освітньо-науковий глосарій / НАПН України. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2018. 523 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715512/> (дата звернення: 01.05.2025).

³² Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського: здобутки та перспективи (2015–2019) : інформ. довід. / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : Твори, 2019. 204 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717211/> (дата звернення: 01.05.2025).

2024 рр. та перспективи її подальшого розвитку» (2024, у співавторстві)³³; довідкове видання «Педагоги України (друга половина XIX – початок XXI ст.): енциклопедичний біографічний словник» (2025, у співавторстві)³⁴.

За наукової редакції Л. Березівської підготовлено збірники матеріалів щорічних історико-освітніх заходів (2016–2024), звітних науково-практичних конференцій ДНПБ (2015–2024), щорічні випуски «Календаря знаменних і пам'ятних дат у галузі освіти і педагогічної науки» тощо.

Лариса Дмитрівна – невтомна дослідниця. Результати її наукових розвідок викладено в понад 170 статтях в українських і закордонних виданнях, зокрема в тих, що входять до міжнародних наукометричних баз даних. *Індекс Гірша вченої в системі «Бібліометрика української науки» – 23.*

Напрацювання Л. Д. Березівської мають непересічне теоретичне й практичне значення для української педагогічної науки та освіти й лягли в основу монографій, навчальних посібників, авторських курсів «Історія освітньо-виховних систем» (курс для магістрів), «Зміст і структура наукового дослідження з фаху (13.00.01)» (курс для аспірантів). Учена обґрунтувала думку про важливість історії педагогіки як науки та як навчальної дисципліни в структурі педагогічної освіти^{35, 36}.

Л. Д. Березівська – людина завзята, енергійна. Вона не лише авторка численних ідей, а й талановита лідерка, яка вміє передбачити перспективні напрями розвою педагогіки та освіти. Основні принципи методології досліджень з історії освіти учні Лариси Дмитрівни творчо втілюють у наукових розвідках із різних актуальних проблем: генеза поняття духовності в

³³ Наукова і науково-організаційна діяльність Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського за 2020–2024 рр. та перспективи її подальшого розвитку: інформ.-аналіт. довід. / НАПН України, Від-ня філософії освіти, заг. та дошк. педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2024. 286 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742309/> (дата звернення: 01.05.2025).

³⁴ Педагоги України (друга половина XIX – початок XXI ст.): енциклопедичний біографічний словник / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; [авт.: Березівська Л. Д., Сухомлинська О. В., Коляда Н. М., Кочубей Т. Д., Міхно О. П., Антонєць Н. Б., Серєда Х. В.; наук. ред. Березівська Л. Д.]. Електрон. вид. Вінниця : ТВОРИ, 2025. 510 с. : портр. URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=43571> (дата звернення: 14.07.2025).

³⁵ Березівська Л. Д. Історія освіти як наука та як навчальна дисципліна в незалежній Україні: суперечливі тенденції. *Історія та філософія освіти в незалежній Україні: здобутки і стратегії* : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 20 травня 2020 р., м. Київ / редкол.: Топузов О. М., Сисєова С. О., Дічек Н. П., Култаєва М. Д. та ін. ; Ін-т педагогіки НАПН України та ін. Біла Церква : Авторитет, 2020. С. 19–21. URL: <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/istoriya-ta-filosofiya-osvity-v-nezalezhnyy-ukrayini-zdobutky-i-strategiyi.pdf> (дата звернення: 14.07.2025).

³⁶ Літопис сучасної науки і освіти України: наукові школи, авторські системи і концепції / редкол.: В. Г. Кремень, В. І. Луговий, О. М. Топузов, Н. Г. Ничкало, П. Ю. Саух, Л. Д. Березівська, Л. І. Ткаченко, Ю. А. Шеремета. Київ : Альфа-Віта, 2018. С. 92.

педагогічній думці України (друга половина XIX – 20-ті роки XX ст.) (М. Д. Прищак); оцінювання навчальних досягнень учнів у вітчизняній освіті (80-ті роки XIX – початок 40-х років XX ст.) (С. С. Остапчук); розвиток системи підвищення кваліфікації вчителів народних шкіл в Україні другої половини XIX – початку XX ст. (Н. Р. Петрошук); організаційно-педагогічні засади діяльності Наркомосу УСРР у галузі шкільної освіти (1919 – початок 20-х рр. XX ст.) (О. В. Мушка); розвиток системи підвищення кваліфікації вчителів народних шкіл в Україні другої половини XIX – початку XX ст., педагогічна та просвітницька діяльність Марії Грінченко (1863–1928) (М. В. Лашко); розвиток початкової освіти в Україні другої половини XX – початку XXI ст. (Т. Л. Гавриленко); поступ національного компонента в організації та змісті освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти України (1917–2017) (В. В. Олійник) та ін. За керівництва й консультування Лариси Дмитрівни підготовлено сім кандидатів та одного доктора педагогічних наук за спеціальністю «загальна педагогіка та історія педагогіки»³⁷.

Світова наукова спільнота визнає науковий доробок Л. Д. Березівської, що засвідчують численні запрошення від закордонних колег взяти участь у міжнародних наукових заходах, на які вона завжди охоче відгукується, попри напружений графік. Так, 2019 р. Лариса Дмитрівна долучилася до роботи Міжнародної наукової конференції «Історія педагогіки як наука і навчальний предмет»³⁸ (м. Никшич, Чорногорія, Університет Чорногорії); 2021 р. стала учасницею Міжнародної щорічної конференції ISCHE 42 «Погляд зверху та знизу: переосмислення соціального в історії освіти» [м. Еребру, Швеція, Університет Еребру, ISCHE (Всесвітня міжнародна асоціація істориків освіти)]³⁹; Міжнародної конференції «Освіта та громадянське суспільство: очікування, рекомендації, примирення» [м. Женева, Швейцарія, Університет в

³⁷ Літопис сучасної науки і освіти України: наукові школи, авторські системи і концепції / редкол.: В. Г. Кремень, В. І. Луговий, О. М. Топузов, Н. Г. Ничкало, П. Ю. Саух, Л. Д. Березівська, Л. І. Ткаченко, Ю. А. Шеремета. Київ : Альфа-Віта, 2018. С. 92.

³⁸ Berezivska L. D. Textbooks on history of education in the structure of pedagogical education of the independent Ukraine (1991–2018). *History of Education as a Scientific Pedagogical Discipline and a Teaching Subject – Past, Present and Perspectives*: international scientific conference, 25–26 June, 2019. Nikšić, Montenegro, 2019. P. 42–43. URL: https://www.researchgate.net/publication/334598387_History_of_Education_as_a_Scientific_Pedagogical_Discipline_and_a_Teaching_Subject_-_Past_Present_and_Perspectives.

³⁹ Berezivska L. D., Durdas A. P. The Influence Of Public And Pedagogical Movement On The Development Of The Ukrainian School (In The Late XIX Century – 1917). *ISCHE 42 – Looking from Above and Below: Rethinking the Social in the History of Education* : online conf., June 14–25, 2021 : book of abstrs. / Intern. Standing Conf. for the History of Education, Örebro University ; eds.: Franziska Primus, Johannes Westberg. Berlin ; Örebro, 2021. P. 82–84. URL: https://www.ische.org/wp-content/uploads/2021/09/ISCHE-42_2021_Book-of-Abstracts_without-ISSN.pdf.

Женеви, Європейська асоціація дослідників освіти (ЕЕРА), Університет педагогічної освіти Вале⁴⁰; 2022 р. – Міжнародної щорічної конференції з історії освіти ISCHE 43 «Історії освітніх технологій. Культурні та соціальні виміри педагогічних об'єктів» (м. Мілан, Італія, Католицький університет Святого Серця)⁴¹; 2023 р. – III Конгресу SIPSE (Італійське товариство вивчення історико-освітньої спадщини) «Історико-освітня спадщина як джерело публічної історії освіти. Між хорошими практиками та новими перспективами» (м. Мілан, Італія, Католицький університет Святого Серця)⁴²; Міжнародної конференції «Дитина в часи біди і надії. Подолання лиха війни, епідемій, соціальних, психологічних і фізичних вад у дітей та молоді» (м. Прага, Чехія, Національний педагогічний музей та бібліотека Я. А. Коменського)⁴³; 2024 р. – Міжнародної конференції «Світ у школі чи навчальні подорожі як частина освіти. Трансформації педагогічних знань, шкільної програми та професійного розвитку вчителя» (м. Прага, Чехія, Національний педагогічний музей та бібліотека Я. А. Коменського)⁴⁴; 2025 р. – Міжнародної постійної конференції з історії освіти «Вчителі та викладання: історія в русі» [м. Лілль, Франція, ISCHE

⁴⁰ Berezivska L. D. History of Pedagogy as a Science and Educational Discipline: Ukrainian and European dimensions. *ECER 2021. Network: 17. Histories of Education. Session: 17 SES 14 A, Entering the New Communities of Historians of Education after 1945: Former Eastern (Part II)* : Proc. of the Intern. Symposium (online), Sept. 9, 2021, Geneva / Europ. Educational Research Assoc. Berlin, 2021. URL: <https://eera-ecer.de/ecer-programmes/conference/26/contribution/52031/>.

⁴¹ Berezivska L. D. Tendencies In The Development Of The History Of Education In Ukraine: International Discourses. *ISCHE 43 – Histories of Educational Technologies. Cultural and Social Dimensions of Pedagogical Objects* : online conf., 31.08-6.09, 2022 : book of abstrs. / Intern. Standing Conf. for the History of Education, Catholic University; eds.: Simonetta Polenghi. Berlin ; Milan, 2022. P. 449. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/733576/>.

⁴² Berezivska L. Electronic resources as an efficient form of dissemination of History of education in Ukraine during the war. *Il patrimonio storico-educativo come fonte per la Public History of Education. Tra buone pratiche e nuove prospettive* : book of abstracts del III Congr. della Società Italiana per lo Studio del Patrimonio Storico-Educativo (Milano, 14–15 dic. 2023) / Univ. di Macerata ; a cura di Anna Ascenzi, Gianfranco Bandini, Carla Ghizzoni. Macerata, 2023. P. 49–51. URL: <https://eum.unimc.it/it/catalogo/825-il-patrimonio-storico-educativo-come-fonte-per-la-public-history-of-education-tra-buone-pratiche-e-nuove-prospettive>.

⁴³ Berezivska L. Pedagogical Discourse on the Reform of General Secondary Education in Soviet Ukraine through the Prism of Child Protection in the 1920s: the Struggle against Unification. *Historia scholastica*. 2023. Vol. 2. P. 213–236. DOI: <https://doi.org/10.15240/tul/006/2023-2-009>.

⁴⁴ Berezivska L., Yakobchuk N., Durdas A. Development of Maria Montessori's ideas in the educational and scientific space of Ukraine (20th – early 21st centuries) [Електронний ресурс]. *Svět ve škole aneb studijní cesty jako součást vzdělávání. Proměny pedagogického vědění, školního kurikula a profesního rozvoje učitelů a učitelek* : The International Conference / Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského et al. Praha, 2024. S. 6. URL: https://nprmk.gov.cz/sites/default/files/konference/2024-04/Program%20Konference%20NPMK%20-%20AV%20-TUL%20-%20UK_def.pdf.

(Всесвітня міжнародна асоціація істориків освіти)]⁴⁵ та ін. Із 2016 р. Л. Д. Березівська – членкиня кількох міжнародних організацій: Британського товариства істориків освіти, Всесвітньої міжнародної асоціації істориків освіти (ISCHE), Української асоціації дослідників освіти (UERA), що є структурною частиною Європейської асоціації дослідників освіти (EERA), Міжнародної асоціації сучасної освіти, науки та культури.

Лариса Дмитрівна зробила вагомий внесок у підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації України. Із квітня 2002 р. до червня 2015 р. працювала вченим секретарем спеціалізованої вченої ради Інституту педагогіки НАПН України для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) педагогічних наук. Брала участь у діяльності спеціалізованих учених рад (докторська – в Інституті педагогіки НАПН України й кандидатська – у Київському університеті імені Бориса Грінченка) за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Доля тісно пов'язала Л. Березівську з ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України (далі – ДНПБ). Із 2011 р. вона бере участь у створенні біобібліографічних покажчиків із серії «Видатні педагоги світу», організовує Студію молодого науковця, а в 2015 р. очолила ДНПБ⁴⁶ як наукову установу та спеціальну книгозбірню, що проводить наукові дослідження з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, інформаційної діяльності, педагогічного джерелознавства й біографіки, історії освіти, сухомлиністики для науково-інформаційного забезпечення сфери освіти, педагогіки, психології; формує національний галузевий інформаційний ресурс; забезпечує науково-методичний супровід діяльності мережі освітянських книгозбірень МОН України та НАПН України; здійснює соціокультурну роботу⁴⁷.

⁴⁵ Про участь директора ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, дійсного члена (академіка) НАПН України Лариси Березівської у Міжнародній постійно діючій конференції з історії освіти ISCHE 46 (9 липня – 16 липня 2025 р.) [Електронний ресурс]. *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського* : [офіц. вебпортал]. Текст. дані. Київ, 2025. URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/?news=43614> (дата звернення: 19.07.2025).

⁴⁶ Натхнення зберігати вічні духовні цінності [про директора ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського Л. Д. Березівську]. *Педагогічна газета*. 2015. № 5. С. 8 ; Страйгородська Л., Гавриленко Т., Дерев'яно Т. Натхнення історією, впевнено творить сучасність : [до ювілею Лариси Дмитрівни Березівської]. *Освіта і сучасність*. 2020. № 9. С. 6.

⁴⁷ Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського: здобутки та перспективи (2015–2019) : [інформ. довід.] / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [наук. ред. Л. Д. Березівська ; авт. кол.: Л. Д. Березівська, Л. І. Страйгородська, С. М. Кравченко та ін.]. Вінниця : Твори, 2019. 204 с.

Л. Д. Березівська ініціювала низку реформаційних заходів, що дали новий імпульс розбудові інноваційної моделі наукової бібліотеки, активізували наукову роботу. Вона розробила механізми модернізації наукової, науково-інформаційної діяльності. Позитивні зміни, які відбулися в ДНПБ, сприяли утвердженню іміджу та підвищенню статусу установи серед наукової, освітньої та бібліотечної спільноти.

За наукової редакції Лариси Дмитрівни протягом 2015–2017 рр. підготовлено Стратегію розвитку ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського на 2017–2026 рр., яку оновлено в 2020 р.⁴⁸. У документі визначено пріоритети роботи, ключові напрями розвитку та завдання щодо їх реалізації. Стратегію створено з урахуванням програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх» стосовно формування суспільства знань, гарантування рівного доступу населення до джерел інформації, духовності й культури.

Лариса Дмитрівна започаткувала та розвиває педагогічне джерелознавство як міждисциплінарну галузь науки й метод пізнання, спрямований на створені людством документальні об'єкти; вивчає проблему реформування загальної середньої освіти незалежної України крізь призму джерелознавства; керує наповненням електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу», з 2024 р. – «Педагоги України та світу». Усі ці наукові напрями інтегруються в наукових дослідженнях «Педагогічна наука та освіта в особах, документах і бібліографії» (2020–2022), «Педагогічна біографіка в інформаційному освітньо-науковому просторі України» (2023–2025), які здійснюють співробітники відділу педагогічного джерелознавства та біографістики під її керівництвом.

За ініціативи Л. Д. Березівської і підтримки Відділення філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки НАПН України в ДНПБ створено відділ історії освіти (із 2020 р. – відділ педагогічного джерелознавства та біографістики) та сектор сухомлинистики в його складі; систематично проводяться міжнародні й всеукраїнські науково-практичні заходи історико-педагогічного спрямування⁴⁹; поглиблено фундаментальну наукову, науково-

До 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=211138>.

⁴⁸ Стратегія розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 роки / Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського; [авт. Березівська Л. Д., Зозуля С. М., Страйгородська Л. І.]; за заг. ред. Л. Д. Березівської. Київ, 2017. 27 с. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2017/12/Development-strategy-2017-2026_ukr.pdf.

⁴⁹ Березівська Лариса Дмитрівна. URL: <https://ula.org.ua/pro-uba/struktura/prezidiya/prezidiia-ukrainskoi-bibliotechnoi-asotsiatsii-2015-2018/3259-berezivska-larysa-dmytrivna>.

інформаційну, соціокультурну роботу з розвитку сухомлиністики на базі оновленого в 2016 р. читального залу Фонду В. О. Сухомлинського⁵⁰.

У ДНПБ за координування та безпосередньої участі Л. Д. Березівської відбулося майже 20 наукових заходів з історії освіти, зокрема всеукраїнські науково-практичні семінари («Українські педагоги про національно-патріотичне виховання», 2016 р.; «Розвиток освіти в добу Української революції (1917–1921)», 2017 р.; «Джерела та історіографія про трансформаційні процеси в освітньому просторі України (1991–2017)», 2018 р.; «Василь Сухомлинський та сучасне дошкілля», 2018 р.; «Форми репрезентації джерел з історії освіти», 2019 р.) та ін.

Відзначимо ще одну ініціативу: уперше в Україні з 2017 р. започатковано організацію науково-методологічних семінарів з історії освіти на базі відділу історії освіти, які з 2023 р. переформатовано у всеукраїнські конференції з міжнародною участю. Відбулося 10 заходів: настановний (30 березня 2017 р.), «Сучасні вимоги до організації та проведення історико-педагогічних досліджень» (25 жовтня 2017 р.)⁵¹, «Історіографія як важливий складник досліджень з історії освіти: європейський і вітчизняний виміри» (23 жовтня 2018 р.)⁵², «Регіональні виміри розвитку освітнього простору в Україні» (23 жовтня 2019 р.)⁵³, «Дослідницькі підходи до історико-педагогічних

⁵⁰ Березівська Л. Д. Про наукову і науково-організаційну діяльність Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського за 2015–2019 рр. та перспективи її розвитку. *Вісник Національної академії педагогічних наук України / НАПН України*. Київ, 2019. № 1. URL: <http://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/9/8>.

⁵¹ Сучасні вимоги до організації та проведення історико-педагогічних досліджень [Електронний ресурс] : зб. матеріалів наук.-методол. семінару з історії освіти, 25 жовт. 2017 р. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Лапаєнко С. В., Сухомлинська О. В., Тарнавська С. В.]. Текст. дані. Київ, 2017. 28 с. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2017/10/organization_and_conducting_researches.2017.pdf.

⁵² Історіографія як важливий складник досліджень з історії освіти: європейський і вітчизняний виміри [Електронний ресурс] : зб. матеріалів наук.-методол. семінару з історії освіти, 28 жовт. 2018 р., Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова), Лапаєнко С. В., Сухомлинська О. В., Тарнавська С. В. ; літ. ред. Дерев'янка Т. М.]. Текст. дані. Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2018. 32 с. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2018/12/Historiography_as_important_component_of_research_2018.pdf.

⁵³ Регіональні виміри розвитку освітнього простору в Україні : зб. матеріалів наук.-методол. семінару з історії освіти, 23 жовт. 2019 р. / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін. ; редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Лапаєнко С. В., Сухомлинська О. В., Тарнавська С. В.]. Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2019. 32 с. До 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/Regionalism_2019.pdf.

розвідок: від традицій до новацій» (21 жовтня 2020 р.)⁵⁴, «Понятійно-термінологічний апарат історико-педагогічних досліджень: історія і сучасні підходи» (19 травня 2021 р.)⁵⁵, «Педагогічна біографіка та біографістика в сучасному науково-інформаційному просторі» (20 травня 2022 р.)⁵⁶, «Педагогічна біографіка в освітньо-науковому просторі в умовах воєнної доби: нові виклики і завдання» (16 травня 2023 р.)⁵⁷, «Педагогічна біографіка про національно-патріотичне виховання дітей і молоді: ідеї, концепції, практики» (13 травня 2024 р.)⁵⁸, «Педагогічна біографіка в структурі наук про освіту: ключові концепти, теорії, джерела» (13 травня 2025 р.)⁵⁹. За результатами

⁵⁴ Дослідницькі підходи до історико-педагогічних розвідок: від традицій до новацій : зб. матеріалів V Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти, 21 жовт. 2020 р., Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та ін. ; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Сухомлинська О. В., Тарнавська С. В. ; літ. ред. Хопта С. М. ; бібліогр. ред. Демида Є. Ф.]. Київ : ДНПБ, 2020. 47 с. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/Doslidnytski_pidkholdy_do_istoryko-pedahohichnykh-rozvidok-2020.pdf.

⁵⁵ Понятійно-термінологічний апарат історико-педагогічних досліджень: історія і сучасні підходи : зб. матеріалів VI Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти, 19 трав. 2021 р., Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін.] ; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Сухомлинська О. В., Тарнавська С. В. ; літ. ред. Хопта С. М. ; бібліогр. ред. Демида Є. Ф.]. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2021. 72 с. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/06/Conceptual_and_terminological_apparatus_2021.pdf.

⁵⁶ Педагогічна біографіка та біографістика в сучасному науково-інформаційному просторі : зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти, 20 трав. 2022 р., Київ / НАПН України, Від-ня філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін.] ; редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Сухомлинська О. В., Тарнавська С. В., ... Серета Х. В.]. Вінниця : ТВОРИ, 2022. 74 с. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/Pedagogical_biography_and_biography-2022.pdf.

⁵⁷ Педагогічна біографіка в освітньо-науковому просторі в умовах воєнної доби: нові виклики і завдання : зб. матеріалів VIII Всеукр. наук.-практ. конф. з історії освіти з міжнар. участю, 16 трав. 2023 р., Київ / НАПН України, Від-ня філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін.] ; редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Міхно О. П., Антоненко Н. Б., Тарнавська С. В., Серета Х. В.]. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 154 с. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2023/06/Seminar_abstract_collection_16.052023.pdf.

⁵⁸ Педагогічна біографіка про національно-патріотичне виховання дітей і молоді: ідеї, концепції, практики : зб. матеріалів IX Всеукр. наук.-практ. конф. з історії освіти з міжнар. участю, 13 трав. 2024 р., Київ / НАПН України, Від-ня філософії освіти, заг. та дошк. педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол., наук. ред.), Міхно О. П., Антоненко Н. Б. ; літ. ред. Бойко О. А. ; бібліогр. ред. Демида Є. Ф. ; техн. ред. Серета Х. В.]. Вінниця : ТВОРИ, 2024. 180 с. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/Conference_abstract_collection_2024_30.05.24.pdf.

⁵⁹ Березівська Л., Серета Х. Х Всеукраїнська науково-практична конференція з історії освіти з міжнародною участю «Педагогічна біографіка про національно-патріотичне виховання дітей і молоді: ідеї, концепції, практики». *Державна науково-педагогічна*

семінарів / конференцій опубліковано збірники тез, науковим редактором яких є Л. Д. Березівська. Ці заходи нині гуртують дослідників України довкола актуальних історико-освітніх проблем.

Тримаючи в полі зору всі напрями діяльності ДНПБ, Лариса Дмитрівна докладає колосальних зусиль щодо інтенсифікації впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема як засобу наукової комунікації. Так, багатоаспектно діяльність бібліотеки презентує оновлений у 2016 р. двомовний вебпортал – веборієнтована технологічна платформа, що наявна також і в мобільній версії. Модернізація порталу суттєво вплинула, окрім іншого, й на збільшення кількості дистанційних користувачів. Налагоджено систематичне використання соціальних мереж, онлайн-технологій у роботі ДНПБ.

З огляду на це започатковано інноваційну форму впровадження результатів досліджень – 12 онлайн-проектів («Ми стоїмо на плечах наших попередників: Видатні педагоги-ювіляри», «Педагоги України: пам'ятаємо, шануємо!», «Українські педагоги про національно-патріотичне виховання», «Педагоги про українську мову», «Читаймо Сухомлинського онлайн», «Афоризми Сухомлинського», «Sukhomlinsky News», «Казки В. О. Сухомлинського у підручниках та посібниках О. Я. Савченко», «Дитина – частина природи» (за казками та оповіданнями Сухомлинського), «Моя маленька Батьківщина» (за казками та оповіданнями Сухомлинського), «В. Сухомлинський: офіційне листування (епістолярний екскурс)», «Знаменні та пам'ятні дати у сфері освіти» та ін.) та функціонування на вебпорталі чотирьох віртуальних читальних залів (освітянина, Фонду В. Сухомлинського, бібліотекознавства, рідкісної книги). У такий спосіб відбувається процес соціальної комунікації як у реальному, так і віртуальному просторі. Отже, сьогодні бібліотека інтегрує свої продукти й послуги в мережеве середовище, саме туди, де працюють користувачі.

Водночас Лариса Дмитрівна як історикня усвідомлює величезне значення першоджерел для проведення наукових розвідок, тому багато уваги приділяє збереженню, вивченню та популяризації рідкісних видань із фонду ДНПБ, зокрема наукового об'єкта «Документи педагогіко-психологічного та історико-культурного напрямку 19–20 століття (1850–1917 рр.)», що становить національне надбання України. Із цією метою в 2016 р. відкрито кімнату-музей рідкісної книги, де проходять лекції, екскурсії та організовано експозиційно-виставкову роботу.

Для введення до наукового обігу джерел, недоступних за радянської доби, до 100-річчя Української революції в 2017 р. оцифровано періодичне

освітнянське видання «Вільна українська школа» (1917–1920), у 2025 р. – перший україномовний педагогічний журнал «Світло» (1910–1914), які розміщено в Науково-педагогічній електронній бібліотеці ДНПБ у відкритому доступі.

Із перших днів керування бібліотекою Лариса Дмитрівна згуртувала, надихнула, заохотила працівників з'ясувати витоки формування фонду й вивчити історію книгозбірні. Відтак було створено музейну експозицію «ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського: історія і сучасність». Відкрили її у 2019 р. із нагоди 20-річчя заснування установи. Експозицію постійно оновлюють.

Л. Д. Березівська доклала значних зусиль і для активізації різноаспектної соціокультурної роботи в бібліотеці. Так, із 2015 р. успішно реалізується проєкт її авторства – освітньо-інформаційний лекторій «Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку освіти й науки», метою якого є розкриття фондів ДНПБ, популяризація галузевого інформаційного ресурсу та творчої спадщини видатних педагогів України та світу, підвищення інформаційної культури користувачів і науково-інформаційне забезпечення фахових потреб науковців та практиків освітянської галузі України.

Важливо, що Лариса Дмитрівна, впроваджуючи новачі, прагне зберегти багаторічні напрацювання ДНПБ, розвивати їх, додавати креативні ідеї в різні напрями діяльності установи.

Під її керівництвом бібліотека активно співпрацює з МОН України, установами НАПН України, закладами освіти, іншими бібліотеками, Педагогічним музеєм України, Малою академією наук, громадськими організаціями [Українська бібліотечна асоціація (УБА), Всеукраїнська асоціація Василя Сухомлинського та ін.] тощо; бере активну участь в організації заходів на виконання державних програм: Концепції розвитку відкритої науки, Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», Програми спільної діяльності МОН України та НАПН України, Програми спільної діяльності НАН України та НАПН України, Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти тощо.

За сприяння Л. Д. Березівської та її активної участі розвивається й міжнародне співробітництво з освітніми, науковими установами, бібліотеками та громадськими організаціями в усьому світі. У 2017 р. за підтримки програми ЄС Еразмус+ (Жан Моне) створено Пункт європейської інформації (проєкт УБА «Все про Європу: читай, слухай, дізнавайся в пунктах європейської інформації в бібліотеках») із метою інформування населення про ЄС, інформаційного забезпечення студентів під час навчання та здійснення дослідницької роботи з питань європейської інтеграції. Активізувалася участь у

міжнародних науково-практичних заходах закордонних країн і міжнародна мобільність наукових співробітників.

У 2016 р. Л. Березівська як очільниця ДНПБ ініціювала науково-методологічний семінар «Наукова бібліотека та якість сучасної освіти». Тепер цей семінар – добра традиція, яка сприяє підвищенню фахового рівня її співробітників і працівників бібліотек наукових установ НАПН України. Істотною є підтримка наукової молоді, задля чого було створено Раду молодих учених, що прагне налагоджувати творчі зв'язки з об'єднаннями молодих учених наукових установ НАПН України та закладів вищої освіти України.

Усвідомлюючи необхідність популяризації діяльності ДНПБ та вшанування пам'яті її відомих особистостей, Л. Д. Березівська запровадила в 2016 р. відзначення працівників іменними нагородами бібліотеки: Дипломом імені Павли Рогової (за вагомий внесок у розвиток освіти й науки) та Дипломом імені Майї Самборської (за відданість бібліотечній справі).

Лариса Дмитрівна докладає величезних зусиль, аби забезпечити матеріально-технічні й санітарно-гігієнічні вимоги до організації робочого процесу. Йдеться, зокрема, і про ремонт приміщень, і про оновлення оргтехніки тощо – це повсякденна робота.

Завдяки великій працездатності, небайдужості Л. Д. Березівська надзвичайно активна як організаторка науки й громадська діячка. Вона бере участь у роботі Президії НАПН України, бюро Відділення філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки НАПН України, Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки; була вченим секретарем та експертом Експертної ради з педагогічних наук МОН України; є членкинею експертної групи з оцінювання ефективності діяльності наукових установ за науковим напрямом суспільних наук МОН України; входить до складу Комісії з питань наукових об'єктів, що становлять національне надбання. Очолює вчену раду ДНПБ. Лариса Дмитрівна – членкиня УБА⁶⁰, ініціювала створення секції працівників шкільних бібліотек УБА (нині – секція працівників закладів середньої та професійної освіти УБА).

Уперше в історії бібліотеки Л. Д. Березівська заснувала фахове електронне наукове періодичне видання «Науково-педагогічні студії» (головні редактори – Л. Д. Березівська, І. М. Шоробура) спільно з Хмельницькою гуманітарно-педагогічною академією (2018 р., категорія «Б», eISSN: 2663-5739, <http://npstudies.dnpb.gov.ua/issue/view/9711>).

⁶⁰ Березівська Лариса Дмитрівна. URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/портфоліо-науковців/>.

Під керівництвом директора працівники ДНПБ із початку повномасштабного вторгнення рф на територію України проявили активну громадянську позицію та всіляко протидіють агресорові інформаційно. Зокрема, взяли участь у підписанні й поширенні в соціальних мережах заяв, петицій наукових установ, громадських організацій про засудження порушення територіальної цілісності України; комунікують із міжнародною науковою спільнотою про війну рф проти України; розірвали угоди про співпрацю з установами рф і рб; поширюють корисні посилання, достовірну інформацію про російську збройну агресію в соціальних мережах. Важливо, що з огляду на війну та повоєнне відновлення країни змінено назви науково-практичних заходів, віртуальних книжкових виставок, створено нові електронні ресурси на вебпорталі бібліотеки (сторінки «Освіта і наука в умовах війни», «Українська мова онлайн» та ін.) і відбулися заходи з актуалізації фонду ДНПБ. Усе це слугує посиленню гуманітарного виміру національної безпеки в мовно-культурній та інформаційній сферах, реалізації політики національної пам'яті. У 2022–2024 рр. установа перераховувала кошти на підтримку ЗСУ.

Л. Д. Березівська – знана вчена, педагогиня, історикиня освіти, а з 2015 р. ще й фахівчиня бібліотечно-інформаційної сфери. Вона дедалі більше уваги приділяє питанням формування національного інформаційного простору, науково-інформаційного забезпечення сфери освіти, сприяння міжнародному інформаційному співробітництву, ефективному представленню національного інформаційного ресурсу, зокрема здобутків наукової думки та історичної спадщини в глобальному інформаційному просторі. Лариса Дмитрівна – патріотка України, вболіває за формування української національної і громадянської ідентичності, обстоює вживання української мови в усіх суспільних сферах. Вона започаткувала віртуальну сторінку «Українська мова онлайн», організує щорічну участь працівників у флешмобі до Всесвітнього дня вишиванки тощо.

Піклуючись про розвиток фонду установи, яку очолює, передала з особистої бібліотеки понад 400 примірників літератури з проблем освіти, педагогіки, психології, що й стало основою створеної колекції директора ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинської академіка Л. Д. Березівської⁶¹. Учена провадить послідовну благодійницьку активність.

За внесок у розвиток педагогічної науки, науково-інформаційну діяльність у сфері освіти Л. Д. Березівську неодноразово відзначено почесними нагородами: Почесною грамотою МОН України (2001), знаком «Відмінник освіти України» (2002), Почесною грамотою Інституту педагогіки АПН

⁶¹ <https://www.facebook.com/dnpb.gov.ua#>.

України (2003), Грамотою Верховної Ради України (2004), Дипломом II ступеня АПН України як переможцю конкурсу в 2004 р. на найкращу роботу в номінації науково-методичних робіт для вчителів, викладачів (2004), Почесною грамотою АПН України (2007), Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2010), Медаллю М. П. Драгоманова (2013), Почесною грамотою НАПН України (2014), Дипломом II ступеня НАПН України за монографію «Диференційований підхід в історії української школи (кінець XIX – перша третина XX ст.)» (у співавторстві) (2014), медаллю «Академік М. Д. Ярмаченко» (2015), Почесною грамотою Інституту педагогіки НАПН України (2015), Почесною грамотою Української асоціації Василя Сухомлинського (2015), медаллю «Незалежність України» (2016), Дипломом I ступеня НАПН України за науково-допоміжний показник «Спеціалізовані вчені ради як складник розвитку Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (1994–2014)» (2017), Подяками Науково-дослідного інституту українознавства за підтримку в проведенні X Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів та сприяння національно-патріотичному вихованню й залученню учнівської молоді до пізнання України (2016, 2017), Грамотою Президії Національної академії наук України, Департаменту освіти і науки, молоді та спорту виконавчого органу Київської міської ради (КМДА) (2017), Почесною відзнакою Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди «Медаль Григорія Сковороди» (2017), Почесною грамотою Верховної Ради України (2017), Подякою НАПН України (2018), нагрудним знаком МОН України «Василь Сухомлинський» (2018), Подякою Київського університету імені Бориса Грінченка (2018), медаллю НАПН України «Ушинський К. Д.» (2019), Почесною грамотою Національної академії аграрних наук України (2019), Почесною грамотою Всеукраїнської асоціації Василя Сухомлинського (2019), медаллю НАПН України «Леся Українка» (2020); Дипломом I ступеня за «Енциклопедію освіти» як членкиню редакційної колегії видання і авторку статей за результатами конкурсу НАПН України на найкращі наукові роботи, створені в 2021 р., у номінації «Краща енциклопедія, словник, довідник» (2021); Дипломом НАПН України та ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України «За активну роботу з упровадження педагогічних інновацій в освітній процес» за результатами міжнародної виставки «Освіта та кар'єра – 2021» (2021), Нагрудним знаком МОН України «За наукові та освітні досягнення» (2023), дипломом Президії НАПН України I ступеня як співавтора хрестоматії «Антологія текстів з реформування змісту загальної середньої освіти в Україні (1991–2017)» (2023), дипломом Міжнародної виставки «Освіта та кар'єра – 2023» за активну роботу з

упровадження педагогічних інновацій в освітній процес (2023); дипломом Президії НАПН України I ступеня в номінації «Кращий електронний ресурс, зокрема освітній (самостійні електронні видання або матеріали, що не мають друкованих аналогів), для підтримки та розвитку наукових досліджень, управління освітою» як керівник і співавтор електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» (2024); Подякою Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» за вагомий внесок у розвиток системи освіти Херсонщини та з нагоди 80-річчя КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» (2024); Почесною грамотою ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського за вагомий внесок у розвиток освіти і науки, зміцнення іміджу, державного та міжнародного авторитету бібліотеки, значні наукові й трудові досягнення та з нагоди 33-ї річниці Незалежності України та 25-річчя ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (2024); Почесною грамотою НАПН України за багаторічну сумлінну працю, вагомий внесок у розвиток освіти, педагогічної науки та з нагоди 25-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (2024); Почесним дипломом лауреата конкурсу «Національне визнання наукових досягнень» XVI Міжнародної виставки «Інноватика в освіті» як авторку хрестоматії «Педагогічний дискурс про реформування загальної середньої освіти в Україні (XX – початок XXI ст.)» (2024); Подякою Гайворонської міської ради Кіровоградської обл. за популяризацію української книжки (2025); Подякою НМЦ ПТО Харківської області за надання методичної допомоги бібліотекарям закладів освіти (2025); Подякою Інституту обдарованої дитини за співпрацю та активну участь у VI Всеукраїнській міжгалузевій науково-практичній онлайн-конференції в межах XVI Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти – 2025» (2025). Багатогранна діяльність Лариси Дмитрівни відзначена в номінаціях газети «Освіта», її визнано найкращою освітянкою 2017 р., 2018 р., вона лауреатка відзнак «Засвіти вогонь»⁶², «Лиш Храм збудуй»⁶³.

І це не формальні відзнаки, якими нагороджують до певних дат, а правдивий пошанівок усього, що Лариса Дмитрівна Березівська зробила. Кожен, хто її знає, спостерігав, як кажуть, у дії, захоплюється невтомністю і працелюбством, наполегливістю і незламністю цієї жінки, залученістю в те, що відбувається не лише в Україні, а й у світі, жагою до пізнання нового, відданістю справі та Батьківщині. Вона досвідчена й вправна очільниця, повсякденно дбає про особистісний розвиток співробітників, уміє мобілізувати та згуртувати їх у найважчий час.

⁶² Кращі освітяни 2017 року. *Освіта*. 2018. 3–10 січ. (№ 1/2). С. 4–9.

⁶³ Кращі освітяни 2018 року. *Освіта*. 2019. 2–9 січ. (№ 1/2). С. 2–7.

Цей рік – ювілейний для Лариси Дмитрівни. Підсумовуючи зроблене, вона, як це і притаманно було їй завжди, не лише осмислює пройдений шлях, а й думає про майбутнє – і, власне, як науковиці, і бібліотеки, яку очолює, і освіти загалом. Переконані, що ювілярка має чимало нових ідей та задумів, які обов’язково втілить у життя.

Тетяна Гавриленко,
доктор педагогічних наук, професор, старший науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

Лариса Пономаренко,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
заступник директора з наукової роботи